

Chirocontact

Contactblad van de vleermuizenwerkgroep van
Natuurpunt vzw

18^e jaargang nr. 4

Vleermuizenwerkgroep

Voorzitter: Alex Lefevre

Klissenhoek 85, 2290 Vorselaar, 014 51 62 01

[vleermuizenalex@yahoo.com](mailto: vleermuizenalex@yahoo.com)

Secretaris: Sven Verkem

[verkem.dhooghe@fulladsl.be](mailto: verkem.dhooghe@fulladsl.be)

Penningmeester: Kris Boeckx

Koeneind 13, 2440 Geel, 014 59 26 26

[Kris.Boeckx@vleermuizeninfo.be](mailto: Kris.Boeckx@vleermuizeninfo.be)

Provinciale coördinatoren

West-Vlaanderen: Bob Vandendriessche

Begoniastraat 26, 8020 Oostkamp, tel: 0477 75 74 91

[bob.vandendriessche@natuurpunt.be](mailto: bob.vandendriessche@natuurpunt.be)

Oost-Vlaanderen: Daan Dekeukeleire

Polderdreef 37, 9840 De Pinte, 0474 48 89 79

[daan.dekeukeleire@gmail.com](mailto: daan.dekeukeleire@gmail.com)

David Galens

Hoogstraat 28, 9820 Merelbeke, 0474 22 93 12

[david.galens@gmail.com](mailto: david.galens@gmail.com)

Antwerpen: Filip Borms

Roosendaalbaan 21, 2920 Kalmthout, 03 666 15 56

[filipborms@hotmail.com](mailto: filipborms@hotmail.com)

Limburg: Ghis Palmans

Volmolenstraat 1, 3910 Neerpelt, 011 64 82 74

[ghis.palmans@gmail.com](mailto: ghis.palmans@gmail.com)

Brabant:

Contactpersoon Natuurpunt

Wout Willems

Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, , 015 29 72 68

[Wout.willems@natuurpunt.be](mailto: Wout.willems@natuurpunt.be)

Wie jonger is dan 25 en interesse heeft in vleermuizen, kan ook contact opnemen met de vleermuizenwerkgroep van JNM

JNM, Kortrijksepoort 192, 9000 Gent, 09 223 47 81

[zwg@jnm.be](mailto: zwg@jnm.be)

Woord van de voorzitter

2012, Het internationaal jaar van de vleermuis is voorbij gevlogen, een moment om even terug te blikken op het afgelopen jaar. Kan u me vertellen wat de overheid van acties heeft gedaan ten voordele van de vleermuizen? Nee ..... welnu ik ook niet. O ja, er was het feit dat minister van leefmilieu Joke Schauvliege onder druk van onze minister president Peeters het fort van Haasdonk verpatst heeft aan één van onze rijkste Belgen of het blijven kappen van oude holle bomen. Maar dat is nu net wat we bedoelen, er is weinig tot niets gedaan voor de vleermuizen. Buiten de ondersteuning van de Europese nacht van de vleermuis, kan ik niet zo dadelijk iets bedenken dat positief was voor onze vleermuizenpopulaties. Of het zou de '1700' lijn voor het klachtennetwerk moeten zijn. Enkele telefoontjes toonden aan dat de kennis van de mensen die deze centrale bezetten ver van optimaal is.

Gelukkig was er toch ook wat goed nieuws, want er waren de tientallen initiatieven van de vele vrijwilligers. Zo werd een cementfabriek met haar kelders onze eigendom; werd samen met het Regionaal Landschap Grote en Kleine Nete een plan uitgewerkt om een heuse vleermuizentoren te bouwen, werden oude holle bomen met vleermuizen erin (waaronder Amerikaanse eiken) van de kap gevrijwaard of werden vleermuizen opgevangen, verzorgd en vrijgelaten in één van de 2 gespecialiseerde vleermuizenopvangcentra die Vlaanderen kent. Weer anderen legden zich toe op het inrichten van overwinteringsplaatsen zoals bunkers en ijskelders. En begin dit jaar namen we vanuit de Vleermuizenwerkgroep de organisatie van de tweejaarlijkse studiedag op ons.

Volgend jaar dient Vlaanderen te rapporteren aan Europa betreffende de status van al onze vleermuizen. En eerlijk gezegd vraag ik me af hoe ze dat gaan doen zonder data. Misschien gaan ze zich baseren op enkele summiere rapporten of artikels van tellingen van vrijwilligers zoals er eentje in dit nummer staat. Feit is wel dat het hier enkel gaat om gegevens van overwinterende dieren en onderzoek aangetoond heeft dat dit verre van volledig is. Gegevens van enkel overwinterende dieren is absoluut niet volledig en kan een sterk verkeerde trend weergeven. Ik hoop maar dat men toch meer verstand heeft en aangeeft wat wij op het veld waarnemen: de vleermuizenpopulaties in Vlaanderen gaan achteruit. Op zich niet zo verwonderlijk, als we vaststellen dat de natuur in Vlaanderen ook steeds aan het kortste eind trekt en schrikbarend vermindert.

Voor 2013 wens ik dan ook dat meer en meer mensen, elk op zijn eigen manier, kunnen blijven verder werken aan de bescherming van onze vleermuizen. In ieder geval reiken we de hand naar één ieder die met ons wenst samen te werken om een betere wereld te creëren voor de vleermuizen in Vlaanderen en daarbuiten.

Ik wens jullie dan ook alvast een schitterend, gezond en vleermuisrijk 2013.

Alex Lefevre
Voorzitter Vleermuizenwerkgroep

Allerlei

Kuhl's dwergvleermuis waargenomen in Brussel

Een voor België nieuwe vleermuisensoort, de Kuhl's dwergvleermuis, is voor het eerst waargenomen in Brussel. Het is een vleermuisensoort die haar habitat heeft in de omgeving van bebouwing. Een geluidsopname gemaakt in de omgeving van het Rood Klooster te Oudergem verraadde haar aanwezigheid. De juistheid van de waarneming is bevestigd door Plecotus, de vleermuisenwerkgroep van

Natagora.

Het is een mediterrane soort. Normaal situeert de noordgrens van haar verspreidingsgebied zich in Frankrijk vanaf Normandië, de zuidelijkste delen van Duitsland, Oostenrijk, Hongarije, Zuid-Bulgarije en Oekraïne. Sinds de jaren tachtig wordt de uitbreiding langs de gehele noordelijke grens gemeld. In België zelf is ze echter nooit eerder waargenomen.

De determinatie van de Kuhl's dwergvleermuis is vrij moeilijk omdat haar echolocatiegeluiden sterk lijken op deze van een aanverwante soort. Maar er zijn ook sociale roepen opgenomen en deze geven duidelijk aan dat het wel degelijk een Kuhl's dwergvleermuis betreft.

Volgens Natagora is de aanwezigheid van deze meer zuidelijke soort mogelijk een gevolg van de klimaatopwarming. Verder stelt ze dat ook het veldonderzoek naar vleermuizen sterk toegenomen en de gebruikte apparatuur enorm verbeterd is.

WNS in Europa

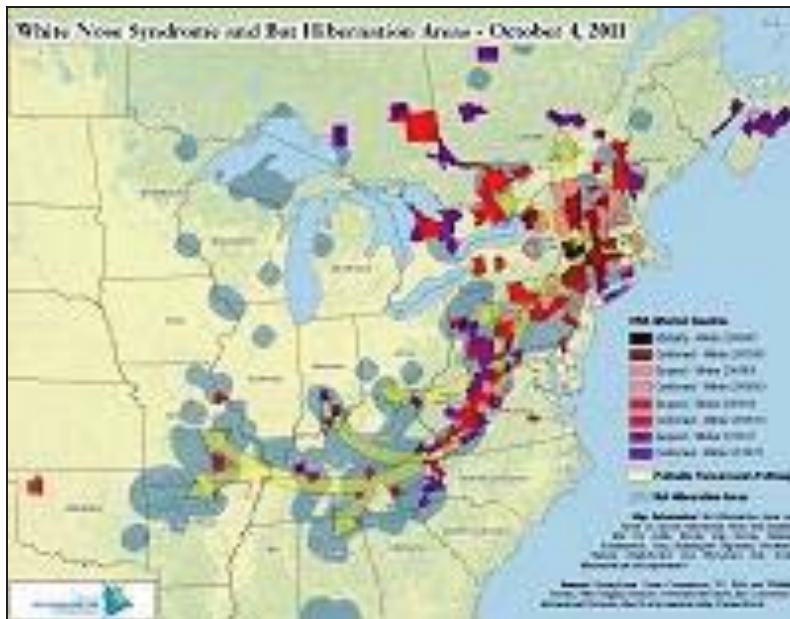
(Bat conservation international)

White-nose Syndrome, dat maar liefst 6,7 miljoen vleermuizen in Noord-Amerika heeft gedood, is voor het eerst aangetroffen in Europa. Ook al is er hier geen indicatie van een massale sterfte. De ziekte werd positief geïdentificeerd op drie valse vleermuizen (*Myotis myotis*) in de Tsjechische Republiek.

De *Geomyces destructans* schimmel die WNS veroorzaakt werd voor het eerst gevonden in Europa in 2008. Foto's van vleermuizen met de karakteristieke witte strepen van de schimmelinfectie zijn al van verschillende decennia ervoor gekend, maar de ziekte zelf is nooit gevonden. In de Verenigde Staten is de schimmel het eerst gezien op vleermuizen in een grot in New York in februari 2006.

De gevolgen van dit onderzoek, dat werd gerapporteerd in de *Journal of Wildlife Diseases* in januari, zijn onduidelijk.

Wetenschappers over de hele wereld proberen de geheimen van deze dodelijke ziekte te ontrafelen. Maar zoals vaak lijkt het alsof elke nieuwe aanwijzing een groot aantal nieuwe vragen oproept. De behoefte aan aanvullend onderzoek - en voldoende financiële middelen om dit te ondersteunen - is belangrijker dan ooit .

Sommige biologen veronderstellen dat de Europese vleermuizen met de schimmel ziekte in het verleden geconfronteerd werden en de overlevenden

ontwikkelde immuniteit. Anderen denken dat de schimmel in Europa is ontstaan en per ongeluk naar de Verenigde Staten werd gebracht door de mens.

Onze resultaten bevestigen de aanwezigheid van WNS in Europa en tonen aan dat de *G. destructans* infectie kan worden geassocieerd met sporadische sterfgevallen van vleermuizen in winterslaap in Europa. Mogelijk worden ze niet opgemerkt in de hibernacula, schrijven de auteurs. Zij besluiten dat een voortdurende, zorgvuldige controle van de vleermuizenpopulatie nu meer dan nodig is

De onderzoekers onderzochten dan ook de karkassen van zes uitgehongerde vleermuizen gevonden in 2010 op de bodem van twee Tsjechische grotten (waar de schimmel eerder was vastgesteld). Verder ook een levende vleermuis met zichtbare schimmel groei die werd gevonden in dezelfde grotten in 2011. Microscopische weefselstudies van twee van de vijf karkassen en van de levende vleermuis werden onderzocht met "de huidige gouden standaard voor de diagnose van WNS. De aanwezigheid van de *G. destructans* schimmel werd bevestigd door middel van genetische analyse.

"We wisten dat White-Nose Syndrome een verwoestende tol eist van vleermuizen en dit bevestigt onze ergste angsten, zegt 'Fascione " Hun uitsterven in Noord-Amerika is een echte en onmiddellijke dreiging. Sinds 2006 heeft WNS zich verspreid over 19 staten en vier Canadese provincies en heeft zo meer dan 200 grotten of mijnen waar vleermuizen overwinteren besmet. Sterfgevallen zijn tot nu toe alleen in het Oosten van Noord-Amerika vastgesteld, maar de ziekte lijkt klaar om zich ook in het Westen te verspreiden. Het schatten van het totale aantal dode vleermuizen is een moeilijke uitdaging voor biologen. "

Als WNS die enorme tol blijft vragen zullen de milieu- en economische kosten enorm zijn.

Wetenschappers schatten dat een miljoen vleermuizen bijna 700 ton insecten per jaar eten. Aangezien veel van de insecten die gegeten worden door vleermuizen aanzien worden als

landbouwplagen zal het verlies van meer dan 5,7 miljoen vleermuizen zware gevolgen hebben voor de landbouw.

VLEERMUIZENPOPULATIE MOET WORDEN OPGEKRIKT

(Het Nieuwsblad - Ronny Vanhooren)

De Duitse oorlogsbunker op het erf van Peter Pollentier en Inge Verraes langs de Houtlandstraat in Vladslo is nu omgebouwd tot een vleermuizenhotel. Binnen de twee jaar zou zich hier een kolonie moeten vestigen. Dat hopen alvast de groene jongens.

‘De bunker op ons erf dateert uit de Eerste Wereldoorlog en is een Duitse officierenbunker die uit drie delen bestaat. Deze bunker staat nog maar pas op de lijst van de beschermde oorlogsmonumenten. Hij dateert uit dezelfde periode als de bunkers van het kasteeldomein

Ter Heyde iets verder op. Toen Dirk Anseeuw van de Vleermuizenwerkgroep van de Houtlandse Milieuvereniging ons kwam vragen om de bunker als vleermuizenhotel te mogen inrichten, hebben we onmiddellijk positief geantwoord. Deze bunker wordt dus niet ingeschakeld als toeristische bezienswaardigheid in het kader van de herdenking honderd jaar Eerste Wereldoorlog, wel integendeel, hij wordt een biotoop voor vleermuizen’, vertellen de eigenaars Peter Pollentier en Inge Verraes.

‘Meteen ben ik samen met mijn zoon aan de slag gegaan. We hebben met houten planken de luchtgaten in de muren gedicht en de drie schoorsteenpijpen afgesloten. In een van die planken is nu een opening zodat de vleermuizen binnen en buiten kunnen. Daarnaast hebben we extra deuren in elkaar getimmerd’, vertelt Noël Deseure van de Houtlandse Milieuvereniging.

‘Al deze technische ingrepen hebben tot doel de binnenkant van deze oorlogsbunker donker en vochtig te maken. Er is een ideale biotoop als de constante temperatuur gemiddeld tussen de zeven en de tien graden bedraagt. Er zijn zo weinig mogelijk tochtgaten om uitdroging van de binnenkant van de bunker te voorkomen. Vleermuizen hebben nood aan een donkere en vochtige ruimte met een constante temperatuur’, weet Noël Deseure.

Tekort aan insecten

‘De omgeving van het Praetbos zorgt ervoor dat de kans groot is dat deze bunker binnen de twee jaar bevolkt zal zijn. Vleermuizen zijn vliegende zoogdieren die leven van insecten. Ik reken erop dat er vier verschillende soorten vleermuizen deze bunker zullen bewonen. De vleermuizenpopulatie is de jongste jaren fors gedaald. Struiken en bomen zijn in aantallen

verminderd en daardoor zijn er ook minder insecten. Met dit vleermuizenhotel willen we deze diertjes extra levenskansen geven', aldus nog Dirk Anseeuw.

De resultaten van de tellingen in de winter van 2011-2012

(Kris Boers)

Met de nieuwe wintertellingen voor de boeg gaan we nog eens in een drafje door de resultaten van de vorige winter. Er zijn weer enorm veel inspanningen geleverd door de vele vrijwilligers, en de resultaten mogen alweer gezien worden... (het wordt een beetje afgezaagd)

Aantal winterverblijven

Het registreren van de winterverblijven blijft erg goed lopen. Erg belangrijk bij vergunningsaanvragen, de opmaak van bosbeheerplannen, ... Het aantal gekende mogelijke overwinteringsplaatsen is maar licht gestegen ten opzichte van vorig jaar: 2370 tegenover 2304 vorig jaar. 'Slechts' 66 objecten erbij. Ooit moet er toch een eind aan komen...

Aantal 'tellingen'

Het aantal doorgegeven 'tellingen' is terug gestegen wat gestegen. Er werden niet minder dan 804 'tellingen' uitgevoerd. Een telling is de melding dat er naar vleermuizen is gezocht (met de resultaten) of de melding dat er niet is gezocht. Van deze 804 tellingen werden er 178 doorgegeven als 'niet geteld', dus er zijn 626 echte tellingen gebeurd.

De winter voordien waren er 775 tellingen (waarvan 179 "niet geteld"), dus 596 echte tellingen

De tellingen in de winter 2011-2012 gebeurden op 739 verschillende locaties (waarvan er 561 echt bezocht werden).

Dit aantal is nu 3 jaar stabiel en bijna een verdubbeling tegenover 5 jaar geleden! 2,5 locaties per Vlaamse gemeente worden jaarlijks onderzocht op de aanwezigheid van overwinterende vleermuizen.

	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Antwerpen	Limburg	Vlaams-Brabant en Brussel	
2006-2007	11	28	216	67	94	416
2007-2008	125	31	120	28	89	393
2008-2009	116	110	290	21	53	590
2009-2010	163	165	325	22	66	741
2010-2011	135	193	309	22	44	703
2011-2012	151	201	311	23	53	739

Aantal objecten waarvoor een resultaat werd doorgegeven (resultaat = ofwel minstens 1 telling, ofwel de melding 'niet bezocht').

	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Antwerpen	Limburg	Vlaams-Brabant en Brussel	
2011-2012	151	201	311	23	53	739
Totaal aantal gekende objecten	597	668	629	92	384	2370
Percentages 2010-2011	24%	30%	50%	24%	11%	31%
Percentages 2011-2012	25%	30%	49%	25%	14%	31%

Percentage van de gekende objecten waarvoor een resultaat werd doorgegeven (resultaat = ofwel minstens 1 telling, ofwel de melding 'niet bezocht').

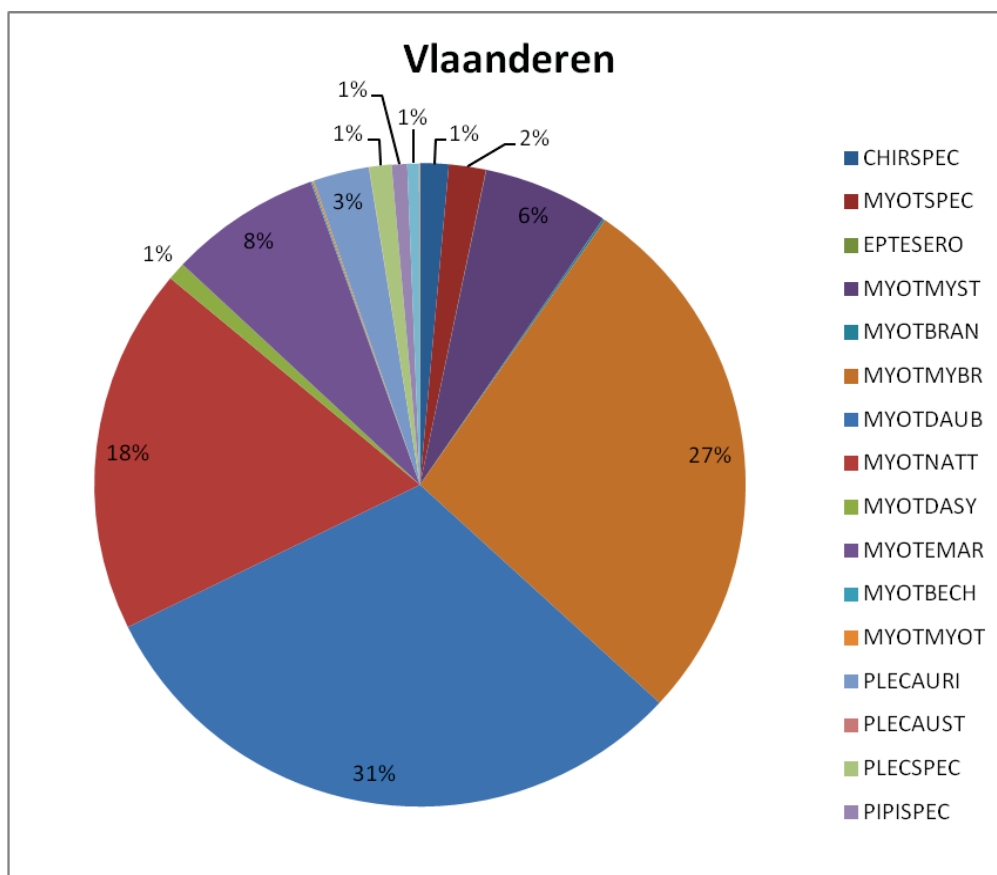
Aantal dieren

In totaal werden niet minder dan 13 539 dieren geteld. Een aantal dieren zijn echter meermaals geteld omdat eenzelfde object meerdere keren werd gecheckt. Als we voor elk object maar 1 telling meerekenen, komen we tot het volgende resultaat:

	2009-2010	2010-2011	2011-2012
<i>Baard/brandts vleermuis</i>	3.611	2.850	3.222
<i>Baardvleermuis</i>	32	429	736
<i>Brandts vleermuis</i>	5	30	14
<i>Watervleermuis</i>	2.869	3.049	3.646
<i>Franjestaart</i>	2.367	1.752	2.177
<i>Ingekorven vleermuis</i>	629	652	893
<i>Meervleermuis</i>	126	105	107
<i>Bechsteins vleermuis</i>	3	9	8
<i>Vale vleermuis</i>	6	5	10
<i>Ongedetermineerde Myotis</i>	178	157	217
<i>Gewone grootoorvleermuis</i>	286	347	327
<i>Grijze grootoorvleermuis</i>	1	1	2
<i>Ongedetermineerde grootoorvleermuis</i>	184	180	130
<i>Gewone dwergvleermuis</i>	66	96	69
<i>Ruige dwergvleermuis</i>	0	1	5
<i>Ongedetermineerde Dwergvleermuis</i>	163	76	91
<i>Laatvlieger</i>	3	7	2
<i>Ongedetermineerd</i>	252	174	167
	10.781	9.917	11.823

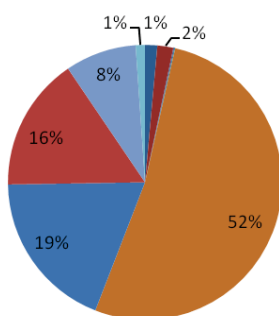

In een taartdiagram geeft dit volgende beeld.

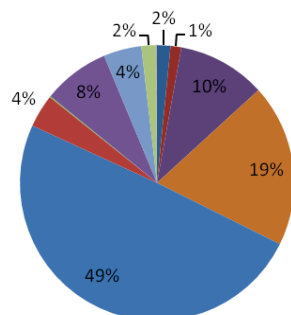

Per provincie ziet dat er als volgt uit:

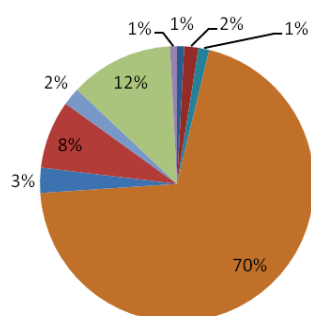
West-Vlaanderen

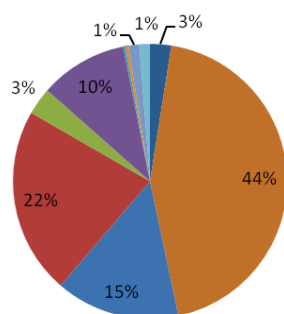
Oost-Vlaanderen

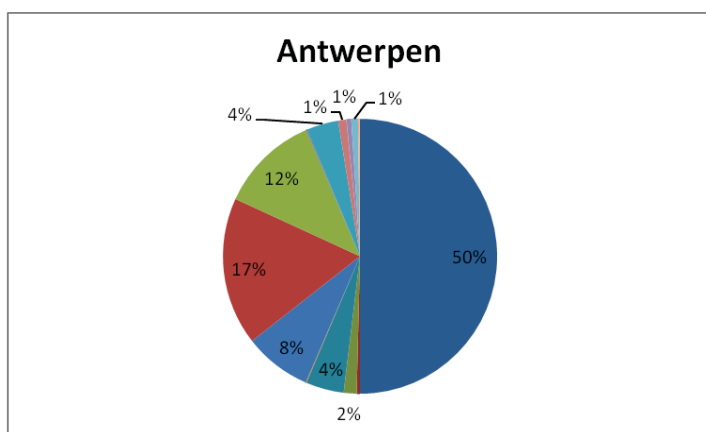

Vlaams-Brabant

Limburg

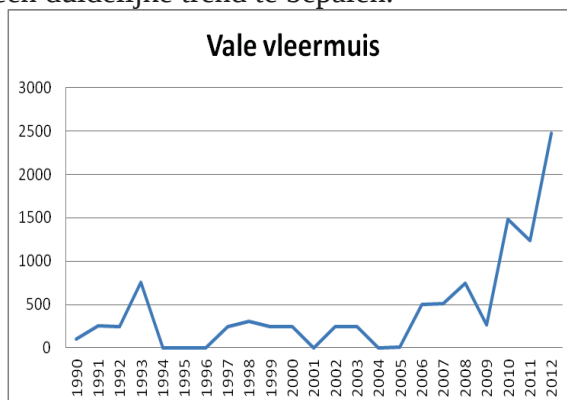
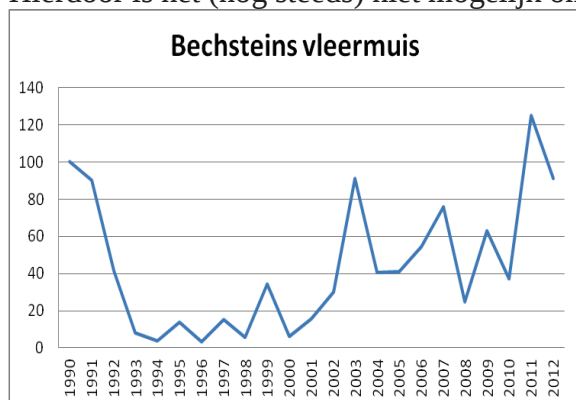
Ook in onderstaande tabel werd per locatie enkel de telling met het meeste aantal dieren in rekening gebracht.

	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen	Antwerpen	Limburg	Vlaams-Brabant	
2007-2008	753	536	4401	2936	289	8.915
2009-2010	1200	1211	5268	2803	299	10.781
2010-2011	1013	1813	4157	2742	192	9.917
2011-2012	903	2275	5536	2871	238	11.823

Aantal getelde dieren per provincie (1 telling per object)

Indexen

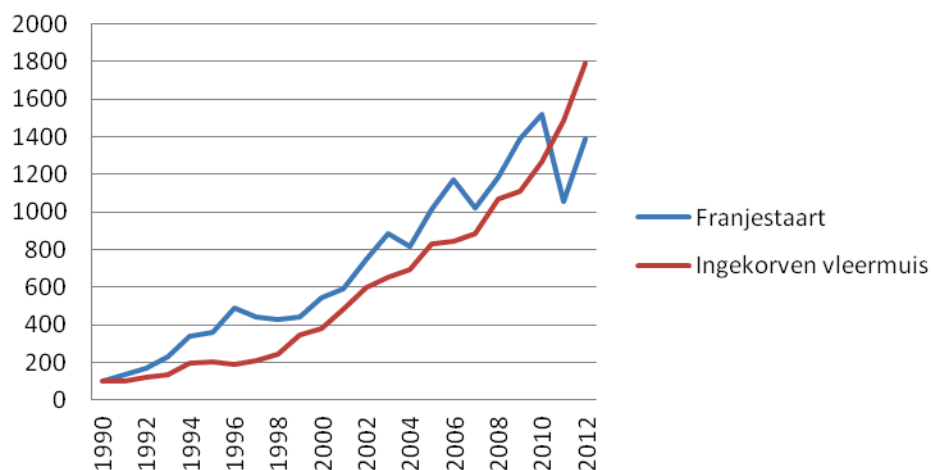
Het aantal gevonden valse vleermuizen en bechsteins vleermuizen is elke winter heel laag. Hierdoor is het (nog steeds) niet mogelijk om een duidelijke trend te bepalen.

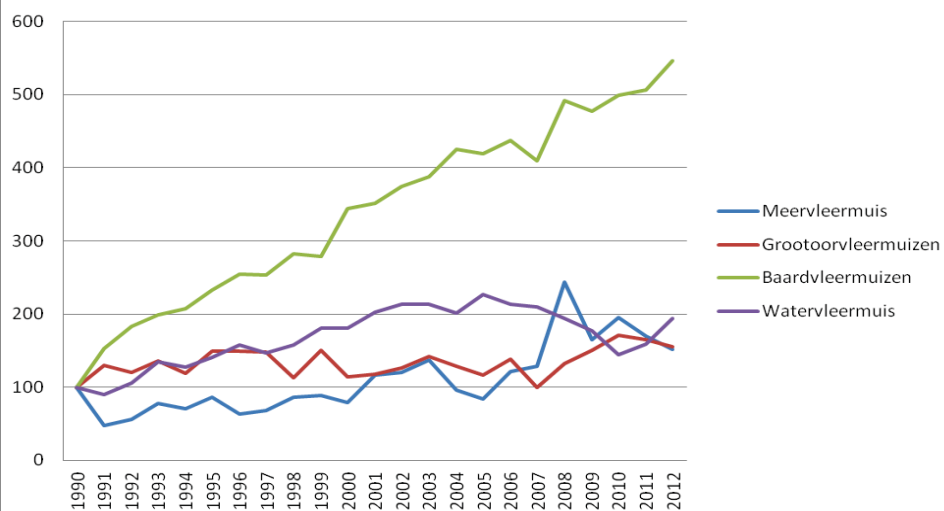
De aantallen van de andere soorten die we vinden in de overwinteringsverblijven blijven stabiel of stijgen.

Ingekorven vleermuis en Franjestaart

Andere soorten

Samengevat ziet dat er als volgt uit:

Stabiel	Lichte stijging	Sterke stijging	Onzeker
	Watervleermuis	Franjestaart	Bechsteins vleermuis
	Meervleermuis	Ingekorven vleermuis	Vale vleermuis
	Grootoorvleermuizen	Baardvleermuizen	

Belangrijk om op te merken is dat dit alleen een overzicht geeft van het aantal gevonden dieren tijdens de winterperiode. Dit zegt niet noodzakelijk iets over de populaties van de verschillende soorten. Zo zou het bijvoorbeeld kunnen dat het aantal franjestaarten in de overwinteringsplaatsen sterk stijgt omdat er steeds minder geschikte boomholtes zijn om in te overwinteren. Grote voorzichtigheid bij de interpretatie is dus geboden...

Recent las ik ook nog een artikel over trends bij Gekraagde roodstaarten. Sinds de jaren '80 stegen hun aantallen lichtjes. De grote daling zat echter tussen 1940-1980. Ten opzichte van het begin van de opvolging was de soort sterk gedaald. De startdatum van je monitoring heeft dus een grote invloed. Dit toonden we vorig jaar ook al aan met de watervleermuizen. In de winter 2010-2011 maakten de franjestaarten een serieuze duik naar beneden. De aantallen waren afgelopen winter terug heel wat hoger. Ik heb niet meer kunnen navragen / nakijken of dat ook in andere Europese landen zo was.

Dit rapport is opgemaakt op basis van de op dit moment gerapporteerde gegevens. Deze zijn zeker niet volledig. De berekende trends zijn dus indicatief. Elk gebruik van de gegevens uit dit artikel is niet toegestaan zonder uitdrukkelijke toestemming van het bestuur van de Vleermuizenwerkgroep of auteur indien het gaat om zijn eigen data.

Uit de krant

van onze mediawatcher Wout Willems

Uit de Gazet van Antwerpen van 5 juli 2012

Onthaalpoort voor fortengordel

Gedeputeerde Koen Helsen en burgemeester Lode Hofmans (Open Vld) staken de eerste spadesteek in de grond voor een onthaalpoort waar bezoekers informatie kunnen vinden over de fortengordels rond Antwerpen. Het Oelegemse fort grenst aan provinciaal domein Vrieselhof. Het krijgt de functie van onthaalpoort van waaruit de natuurliefhebber op ontdekking kan gaan langs de Antitankgracht en de fortengordel. Militaire geschiedenis wordt zo gecombineerd met natuur, want in het fort huist een grote vleermuiskolonie.

Het fort krijgt twee zones voor fietsers en voetgangers. Aan de hoofdingang in de Goorstraat komt een staande constructie met infoborden en twee fietsstallingen. Aan de fortvijver komt een liggende constructie met een zitmeubel dat uitsteekt op de militaire metalen brug over de Antitankgracht. Het initiatief krijgt Vlaamse en Europese subsidies. De provincie werkt samen met de gemeente Ranst en het ontwerp bureau Stramien en Landinzicht.

Uit de Gazet van Antwerpen van 17 juli 2012

Vleermuizen spotten in 100 jaar oud fort Haasdonk

Natuurpunt Wal organiseert op vrijdag 24 augustus een vleermuizenwandeling in het honderd jaar oude Fort van Haasdonk, dat zopas van eigenaar veranderde. Het fort is een van de grootste vleermuizenbastions van ons land.

Het fort, dat gebouwd werd voor de Eerste Wereldoorlog, is zo goed als ongeschonden bewaard gebleven, omdat het geen rol speelde in de krijgsv verrichtingen.

De militaire vestiging geniet sinds 2002 bescherming als monument en staat sinds de jaren 50

leeg. Het groeide uit tot een van de belangrijkste Vlaamse overwinteringsgebieden voor vleermuizen. Bij de laatste telling werden er 235 vleermuizen genoteerd.

Insecten zoeken

Naar jaarlijkse gewoonte organiseert Natuurpunt Wal een vleermuizenwandeling in het kader van de Europese Nacht van de Vleermuis." Jaarlijks komen in augustus minstens vijf soorten vleermuizen naar het fort. Ze komen er om te paren en de winterkwartieren te inspecteren", legt conservator Arno Thomaes uit. "We wandelen rond de fortgracht waar vleermuizen op- en aanvliegen op zoek naar insecten. Met de 'batdetector' luisteren we naar overvliegende vleermuizen."

Fernand Huts

Recent veranderde het fort van eigenaar voor de prijs van 287.000 euro. Defensie verkocht het aan een vennootschap rond Fernand Huts, baas van de Katoen Natie.

Uit de Gazet van Antwerpen van 28 augustus 2012

Vleermuizen houden horecazaak dicht

Stad weigert milieuvergunning Koningshooikt

De eigenaars van het Fort van Koningshooikt krijgen geen milieuvergunning voor de exploitatie van een café. Aan de hand van het ingediende dossier is het namelijk niet mogelijk om de impact op de vleermuizenpopulatie in het fort te bepalen. Wim Van Leuven vroeg aan het schepencollege van Lier een milieuvergunning klasse 2 voor de exploitatie van een café met dansgelegenheid in het Fort van Koningshooikt, gelegen in de Donderheide. "We hebben de aanvraag zo breed mogelijk geformuleerd en dat heeft uiteindelijk in ons nadeel gespeeld", zegt Van Leuven. "Het is immers niet onze bedoeling om van de horecaruimte van het fort een café te maken dat dagelijks open is. We zien het veeleer als een polyvalente ruimte die we in dagverhuur willen uitbaten. Zo vragen bijvoorbeeld heel wat bedrijven die voor een teambuilding naar het fort komen een ruimte om nadien te vergaderen of te dineren. Die polyvalente ruimte zou verder ook voor recepties, koffietafels en allerlei feesten verhuurd kunnen worden." De polyvalente ruimte stond enkele jaren leeg, maar is intussen door de eigenaars van het fort volledig opgefrist. "We zorgden voor dubbele beglazing, een nieuwe toog en nieuwe toiletten. We hebben dus al heel wat kosten gemaakt en we zijn klaar om open te gaan. We hadden nooit gedacht dat we vanwege de vleermuizen in het fort geen milieuvergunning zouden krijgen. We werken nochtans zeer goed samen met het agentschap Natuur en Bos", stelt Wim van Leuven. Het is net dat agentschap dat de milieuvergunningsaanvraag negatief adviseerde. Het agentschap sluit namelijk niet uit dat de exploitatie van een café met dansgelegenheid in combinatie met de andere activiteiten een aantasting zou kunnen betekenen op het woongebied van de vleermuizen. Zolang die impact niet bekend is, is het toekennen van de gevraagde milieuvergunning volgens het agentschap Natuur en Bos niet aan de orde. Wim Van Leuven is bereid een verslag over die impact te laten opstellen, maar gaat ook bij de bestendige deputatie in beroep tegen de beslissing van het Lierse schepencollege. Pantserfort Het Fort van Koningshooikt werd gebouwd als onderdeel van de belangrijkste verdedigingsgordel rond de stad Antwerpen. Het is een betonnen pantserfort met samengevoegde caponnières (wegen in de droge gracht van een fort,

red.). De bouw ging van start in 1909. De ruwbouw was in 1913 klaar, maar het fort was nog niet afgewerkt toen de Duitsers op 4 augustus 1914 ons land binnenvielen. Op 2 oktober werd het grotendeels vernielde fort door de Duitsers ingenomen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde het fort geen noemenswaardige rol.

Uit Het Laatste Nieuws van 03 oktober 2012

Kolonie grootoorvleermuizen ontdekt in Sint-Petruskerk

Er wonen grootoorvleermuizen in de Sint-Petruskerk van Dikkelvenne. Dat is gebleken bij een recent kerkbezoek van de Vleermuizenwerkgroep Natuur Boven-Schelde. Zij telden 61 grootoren op de kerkzolder. De beestjes zijn meestal maar 5 cm groot en wegen amper 11 gram, maar ze hebben wel vleugels met een spanwijdte van 28 centimeter. Hun oren vormen tot de helft van hun lichaam. "Deze kolonie grootoren is de grootste van Oost-Vlaanderen", zegt gemeentelijk milieudeskundige Henk Dujardin. "In 2009 werden in de Sint-Martinuskerk van Vurste ook al 41 grootoren aangetroffen. Grootoren zijn een bossoort, waarvan elk exemplaar per nacht 20 tot 25 nachtvinders verorbert. Maar ook kevers, motten, muggen, vliegen, rupsen en spinnen behoren tot hun menu. Op de kerkmuur van Dikkelvenne is nu een logo aangebracht met daarop een vleermuis en een gebouw: dat duidt een vleermuisvriendelijk complex aan".

Uit Het Laatste Nieuws van 13 oktober 2012

Rumst krijgt subsidies voor verbindingsbos De gemeente Rumst wil een verbindingsbos realiseren tussen de Rupel en het kleiontginningsgebied Boom-Rumst. Daarvoor diende de gemeente een project in bij de Vlaamse Regering, die vroeg gemeenten om bossen te creëren met middelen uit het bossencompensatiefonds. Met de subsidie van 12.056 euro zal Rumst terreinen tegen de Rupeldijk aankopen die bebost zullen worden, om zo een vochtig natuurverbindingsbos te maken. Die verbinding is belangrijk voor diersoorten zoals vleermuizen, amfibieën en bevers.

Een wandelpad zal een verbinding maken tussen de Rupeldijk en de achterliggende natuurgebieden. Rumst creëert tussen de Clemenshoek en de Schensbossen ook het speel- en wandelbos Schensbos. Daar vindt op 18 november een groot plantfeest plaats.

Uit Het Nieuwsblad van 23 oktober 2012

Vleermuizen verhinderen boomkap

De kapwerken in Den Blakken, waarbij 703 exoten plaats moeten ruimen voor inheemse boomsoorten, zijn door overmacht niet voor dit jaar. Het risico dat vleermuizen de komende weken holtebomen opzoeken voor hun winterslaap, is te groot. Peter Dirix Wetteren Normaal gezien had het provinciaal domein Den Blakken al een ferm stuk uitgedund moeten zijn. Maar er is nog geen boomzaag of kapbijl bovengehaald sinds de kapwerken half september werden aangekondigd. 'Jammer, maar helaas', zegt Xavier Coppens van het Agentschap voor

Natuur en Bos. 'De aangestelde firma SD-Bois uit Schelderode kon door ziekte tot op vandaag niet aan de job beginnen. Ook al loopt de exploitatietermijn voor de ontbossing van de 703 gemarkeerde bomen nog tot 31 december, zal er dit jaar niet meer gekapt worden. Het hele project wordt een jaar opgeschoven. Zonder tegenslag zal dus in september 2013 begonnen worden.' Bijkomende reden voor het oponthoud is de natuur zelf. 'Deze week is het nog lekker warm, maar de weersverwachtingen zijn minder fraai. De eerste vorst zit er aan te komen', zegt Coppens. 'En van zodra het vriest, gaan vleermuizen naarstig op zoek naar holtebomen om aan hun winterslaap te beginnen. Hier in onze contreien zijn dat de gewone dwergvleermuis, de gewone grootoorvleermuis en de rosse vleermuis. De eerste soort houdt geen doorlopende winterslaap, maar gaat in een toestand van lethargie en wordt wakker van zodra de temperaturen ietwat stijgen. De diertjes hebben de bomen niet alleen nodig om de winter door te komen. Ook in het voorjaar is die tijdelijke 'woonst' zeer belangrijk bij de voortplanting, als kraamkolonie. Vandaar dat kappen in de lente ook geen optie is. Voor alle duidelijkheid: er zitten nu nog geen vleermuizen in de holtebomen. Maar we kunnen het risico niet nemen om aan de kap te beginnen om zo die beestjes te dwarsbomen. Het is een jaar respijt voor de bomen die er staan, maar een jaar vertraging voor het herstel van Den Blakken.'

Uit het Belang van Limburg van 30 oktober 2012

Plantenverkoop voor vleermuizen te Heers

Natuurpunt De Herk Heers werkt dit jaar mee aan de plantenverkoop ten voordele van de vleermuizen. De afhaaldag van inheemse bomen en struiken vindt plaats op zaterdag 10 november van 10 tot 12 uur in de hoeve Piffet in Klein-Gelmen (Daalstraat 54). De opbrengst wordt gebruikt voor een efficiënte afdichting van de Waterkuil in Vechmaal, een ideale overwinteringsplaats voor vleermuizen. Bestellen kan via de website van Natuurpunt Limburg (www.natuurpuntlimburg.be) of bij de dienst leefmilieu in het administratief centrum.

Mededelingen Activiteiten

Giften

Het rekeningnummer waarop giften mogen gestort worden is: 293-0212075-88 van Natuurpunt. Voor de vleermuizenbescherming in Vlaanderen te ondersteunen mag het projectnummer 3171 vermeld worden. Giften vanaf 40 € zijn fiscaal aftrekbaar. Alle giften die op dit projectnummer toekomen, worden integraal gebruikt om aankopen van vleermuisreservaten te ondersteunen zoals het fort van Walen, de Schans van Smoutakker, de Steenoven te Turnhout, enz.

Abonnee Chiropcontact

Wil je Chiropcontact in de toekomst niet meer ontvangen, geef dan jouw naam en emailadres door aan vleermuizen@natuurpunt.be. Ook nieuwe abonnees voor Chiropcontact kunnen zich via hetzelfde adres aanmelden. Graag met vermelding van provincie en adres. Mededelingen en artikels stuur je best naar kris.boeckx@vleermuizeninfo.be.

Tip van A-J Haarsma

Op onderstaande website kan heel wat rapporten vinden aangaande vleermuizenonderzoek in Nederland.

<http://www.batweter.nl/index.php/publicaties>

Presentaties Vleermuiskastensymposium Utrecht (NL)

Zijn te bekijken op:

http://symposium.vleermuiskasten.nl/?page_id=156

*Prettige feesten
En
Een vleermuisvol 2013*

Bijlage: Data wintertellingen

Algemeen

TELLEN VAN VLEERMUIZEN IN WINTERSLAAP DIENT OM DEZE DIEREN NOG BETER TE KUNNEN BESCHERMEN
HET IS DAN OOK DE EERSTE TAAK VAN ELKE TELLER OM DE DIEREN HIERBIJ ZO WEINIG MOGELIJK TE VERSTOREN!

De wintertelling van de vleermuizen in Vlaanderen (en voor een deel ook in Brussel) wordt gecoördineerd door de Vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt.

Elke provincie heeft een eigen provinciale coördinator:

West-Vlaanderen: Floris Verhaeghe,
plattekaas@hotmail.com, Torhoutstraat 124, 8610 Kortemark, 0479 89 01 09

Oost-Vlaanderen: David Galens,
david.galens@skynet.be, Hoogstraat 28, 9820 Merelbeke, 0474 22 93 12

Antwerpen: Filip Borms
filipborms@hotmail.com, Roosendaalsebaan 21, 2920 Kalmthout, 0473 91 90 51

Limburg: Ghis Palmans
ghis.palmans@gmail.com, Volmolenstraat 1, 3910 Neerpelt, 011 64 82 74

Vlaams-Brabant / Brussel: hermanvanschepdael@hotmail.com
Herman Van Schepdael (west-Brabant), 0478 66 67 25
Hans Roosen (oost-Brabant), roosenhans@yahoo.com, Abstraat 101, 3090 Overijse, 0486 40 79 97

Gelieve je waarnemingen te sturen naar je *provinciale coördinator* en naar *algemeen coördinator* Kris Boers (krisboers@yahoo.com), Zeilstraat 3, 2060 Antwerpen, 0474 22 74 28).

Een waarneming bevat minimum volgende gegevens:

- object (liefst de objectcode – als je ze niet kent, kan je ze steeds opvragen bij je prov. coördinator of bij Kris Boers)
- datum van de telling
- waargenomen soorten en aantallen
- alle tellers

Als een ‘object’ voor de eerste keer is geteld, gelieve dan ook de exacte locatie, een naam, het type (bunker, ijskelder, fort, ...) en de hoofdteller door te geven.

Een object is een locatie waar vleermuizen verblijven of kunnen verblijven. Elk object krijgt een apart nummer. De algemene regel is: als de vleermuis naar buiten moet vliegen en de kamers grenzen niet aan elkaar, spreken we van een ander object (en die krijgen dus een aparte code).

Jaarlijks verschijnt een verslag van de wintertellingen in Chirocontact, de gratis digitale nieuwsbrief voor wie interesse heeft in vleermuizen in Vlaanderen. Je abonneren kan bij Kris Boeckx (kris.boeckx@vleermuizeninfo.be).

De afkortingen die in Vlaanderen worden gebruikt voor de notatie van de soorten:

<i>Afk</i>	<i>Nederlandse naam</i>	<i>Wetenschappelijke naam</i>
Md	Watervleermuis	Myotis daubentonii
Mmb	Baard/brandts vleermuis	Myotis mystacinus/brandtii
Mb	Brandts vleermuis	Myotis brandtii
Mm	Baardvleermuis	Myotis mystacinus
Mn	Franjestaart	Myotis nattereri
MD	Meervleermuis	Myotis dasycneme
Me	Ingekorven vleermuis	Myotis emarginatus
MM	Vale vleermuis	Myotis myotis
MB	Bechsteins vleermuis	Myotis bechsteinii
Mspec	Myotis spec.	Myotis spec.
PaA	Gewone of Grijze grootoorvleermuis	Plecotus auritus/austriacus
Pa	Gewone grootoorvleermuis	Plecotus auritus
PA	Grijze grootoorvleermuis	Plecotus austriacus
Ppn	Dwergvleermuis spec.	Pipistrellus spec.
Es	Laatvlieger	Eptesicus serotinus
Bb	Mopsvleermuis	Barbastella barbastellus
Cspec	Vleermuis spec.	Chiroptera spec.

(Let op het verschil tussen grote en kleine letters bij de afkortingen!)

Provincie Antwerpen

Voor alle plaatsen geldt dat er vooraf contact wordt opgenomen met de telverantwoordelijke, gewoon om het praktisch in goede banen te kunnen leiden.

Datum	Uur	Plaats	Contact	Tel
zaterdag 15 december 2012	9:00	Fort 3 (Borsbeek)	Bram Van Ballaer	0485/46 46 77
zaterdag 22 december 2012	10:00	Fort Brasschaat	Filip Borms & Wout Willems	0473/919 051 & 0485/037 985
zondag 23 december 2012	10:00	Schans Smoutakker	Filip Borms	0473/919 051
26 dec - 1 jan 2013		Objecten Antwerpen Noord	Wout Willems	0485/037 985
zaterdag 5 januari 2013	9:00	Fort Oelegem	Wout Willems	0485/037 985
dinsdag 29 januari 2013	8:30	Fort Schoten	Dirk Swaenen	0476/72 44 49
woensdag 30 januari 2013		Fort Broechem	Kris Boers	0474/227 428
weekend 1-3 februari 2013		Fortentelweekend Antwerpen	Wout Willems	0485/037 985
1e helft februari 2013		Fort Kapellen	Ben Van der Wijden	0476/742 652
zondag 17 februari 2013		Fort 5 (Edegem)	Wout Willems	0485/037 985
zondag 24 februari 2013	9:00	Fort Oelegem	Wout Willems	0485/037 985

Voor alle tellingen: vooraf aanmelden verplicht

Provincie Limburg

ghis.palmans@gmail.com

Groeve	Datum	Dag	Aanvang
Ternaaien Boven	15/12/2012	zaterdag	
Coolen Val-Meer	27/12/2012	donderdag	9 u
Tenaaien Beneden	5/01/2013	zaterdag	
Koegat Zichen	5/01/2013	zaterdag	9 u
Jageneau's Huiske	5/01/2013	zaterdag	9 u
Drie Dagen	5/01/2013	zaterdag	9 u
Flessenberg	in afspraak met Benny & Johan		
Caestert	12/01/2013	zaterdag	
Mathuus en Opcanne	18/01/2013	vrijdag	19 u
LIKONA contactdag	19/01/2013	zaterdag	
Henisdael Vechmaal	26/01/2013	zaterdag	9 u
Pitjesberg	2/02/2013	zaterdag	9 u
Juge Zussen	9/02/2013	zaterdag	9 u
Collasgroeve Zussen	9/02/2013	zaterdag	9 u
Keel Kanne	15/02/2013	vrijdag	19 u
Verbiest	23/02/2013	zaterdag	9 u
Lacroix	1/03/2013	vrijdag	19 u

Provincie Vlaams Brabant en Brussel

WEST BRABANT

Geen data meegedeeld

Bij interesse neem je best op voorhand contact met Herman Van Schepdael .

hermanvanschepdael@.hotmail.com

OOST BRABANT

Geen data meegedeeld

Indien u wenst deel te nemen aan deze activiteit, neemt u best contact met Hans Roosen

roosenhans@yahoo.com

Provincie Oost-Vlaanderen

Voor wat Oost-Vlaanderen betreft zijn er geen teldata vastgelegd. Haasdonk wordt in het telweekend gedaan en de telling van het Kezelfort gebeurt maar met een heel beperkt aantal tellers.

Mochten er mensen interesse hebben om mee op stap te gaan bij individuele tellingen, dan brengt David Galens david.galens@skynet.be ze verder in contact met de regioverantwoordelijken.

Het zijn vooral individuele tellingen in Oost-Vlaanderen. Geïnteresseerden kunnen steeds contact opnemen met David Galens en Daan Dekeukeleire via hun contactformulier:

http://www.natuurpunt.be/nl/contactformulier_2554.aspx

Dan sturen we de vraag door naar de regioverantwoordelijke.

Verder:

Bunkertelweekend JNM.: 1 tem 3 feb 2013

Info bij Pieterjan Dhondt dhont_pieterjan@hotmail.com

Provincie West-Vlaanderen

Vleermuizentelweekend in West-Vlaanderen: zaterdag 19 en zondag 20 januari 2013

Zaterdag 19 en zondag 20 januari gaan we vleermuizen tellen in West-Vlaanderen. Wil je erbij zijn, geef dan een seintje aan Floris Verhaeghe via plattekaas@hotmail.com ten allerlaatste op dinsdag 15 januari, maar hoe vroeger, hoe beter: we moeten jammer genoeg een maximum aantal deelnemers hanteren, omdat we in West-Vlaanderen vooral piepkleine objecten tellen. Let wel: inwoners van de gemeenten Achel, Chimay, Rochefort, Orval, West-Malle en West-Vleteren genieten voorrang. Laat aub duidelijk weten welke dag/dagen je komt, of je blijft eten, slapen, ontbijten,... en of je met de auto komt! Voor het avondeten en gezellige avond bij de houtstoof vragen we een bescheiden bijdrage van 7 euro, voor wie blijft slapen en zich laat verwennen met ontbijt, komt er 7 euro bij. Drank breng je best zelf mee! Hoe ziet het programma eruit?

Afspraak op zaterdag 19 januari om 8u30 aan de Carpoolparking van de E40 in Beernem. Wegbeschrijving: neem de E40 afrit Beernem, volg de pijltjes naar de Carpoolparking (bij frituur).

Opgelet: om allerlei praktische redenen is aansluiten in de loop van de dag niet mogelijk, je zorgt er dus best voor dat je op tijd op de Carpoolparking geraakt! Bericht aan de treinreizigers: geef gerust een seintje als je wilt opgehaald worden aan een station.

Zaterdagavond afspraak om 19u (eerder kan niet!) in Hoeve Pierlapont (voor wie er al geweest is: die supergezellige schuur met houtstoof...). Om 19u30 schuiven we aan voor 'Spaghetti en dessert op West-Vlaamse wijze', nadien pakken we nog een pint (of 'n sapje) in de zetels bij de stoof, diepen we straffe verhalen op uit de oude doos en smeden we snode plannen voor een of andere nieuwe ontdekking!

Afspraak voor teldag twee op zondag 20 januari om 8u30 in/aan Hoeve Pierlapont. We voorzien een kopje koffie voor wie op tijd is.

Wegbeschrijving Pierlapont: www.pierlapont.be (klik op het ezeltje...).

Ziezo, wie snel is, kan erbij zijn!

Namens het organiserend comité, en met de allerbeste wensen voor 2013!

Bob

0477 75 74 91.

